

**SPRAWCY PRZEMOCY DOMOWEJ W
WARUNKACH IZOLACJI PENITENCJARNEJ –
SYTUACJA PRAWNA I PSYCHOSPOŁECZNA
ORAZ STOSOWANE ODDZIAŁYWANIA
PSYCHOKOREKCYJNE**

**PERPETRATORS OF DOMESTIC VIOLENCE IN
PENITENTIARY ISOLATION - LEGAL AND
PSYCHOSOCIAL SITUATION
LEGAL AND PSYCHOSOCIAL SITUATION
AND PSYCHO-CORRECTIVE MEASURES APPLIED**

Ewa Jegier

*Akademia Wymiaru Sprawiedliwości
Instytut Społecznych Podstaw Penitencjarystyki
ul. Wrocławska 193/195, 62-800 Kalisz, Polska*

** Corresponding author: e-mail: ewa.jegier@aws.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1343-6060>*

Streszczenie

Artykuł przedstawia sytuację prawną i psychospołeczną osadzonych – sprawców przemocy domowej w izolacji penitencjarnej, jak również stosowane wobec nich oddziaływania psychokorekcyjne. Skazani za przestępstwo znęcania się odbywający wyroki w jednostkach penitencjarnych są specyficzną populacją osadzonych zakwalifikowaną nieformalnie jako tzw. skazani poszkodowani. Podstawowym programem skierowanym do sprawców przemocy domowej jest „Program interwencyjny dla sprawców nadużyć w rodzinie wg modelu Duluth” oraz podobny w swoich założeniach program PARTNER. Wyniki badań empirycznych przeprowadzonych na grupie polskich osadzonych, którzy byli uczestnikami programu DULUTH w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, wskazują na efektywność oddziaływań prowadzonych w ramach programu.

Keywords: *przemoc, sprawcy przemocy, DULUTH, Partner, izolacja penitencjarna, Służba Więzienna*

Abstract

The article presents legal and psychosocial situation of inmates serving their sentences for domestic violence, as well as psychocorrectional programs applied to them in penitentiary isolation. Inmates convicted for domestic abuse are specific population in prisons, exposed to different forms of violence from their fellow inmates. Main domestic abuse intervention programs applied in penitentiary isolation are The Duluth Model and Partner Program. Results of research on inmates that participate in the programs indicate that the programs are highly effective.

Keywords: *domestic abuse, perpetrators of domestic violence, The Duluth Model, Partner Program, penitentiary isolation, Prison Service*

Wstęp

Przemoc jest zjawiskiem wieloaspektowym i wielowątkowym, dotyczącym rozmaitych sfer życia jednostki oraz funkcjonowania społeczeństwa. W literaturze przedmiotu znajdujemy wiele definicji przemocy. Według Ireny Pospiszyl przemoc to *wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji* [1].

Kodeks Karny wyróżnia dwie podstawowe formy znęcania: fizyczną i psychiczną, natomiast badania empiryczne pozwalają na rozbudowanie tego podziału na inne formy przemocy: fizyczną, psychiczną, emocjonalną, seksualną czy ekonomiczną.

Przemoc fizyczna jest najbardziej spektakularną i widoczną formą przemocy definiowana jako *akt przeprowadzony z intencją (lub percypowany jako mający intencję) zadania cierpienia fizycznego innej osobie*, a jego konsekwencją są *nieprzypadkowe obrażenia poniesione w wyniku przemocy ze strony sprawcy, z którym ofiara pozostaje w relacji bliskości* [2].

Niektóre formy przemocy fizycznej to popychanie, policzkowanie, drapanie, uderzanie pięścią, bicie przedmiotami, duszenie, kopanie, wykręcanie rąk, ciągnięcie za włosy, pobicie, napaść z użyciem broni, świadome stwarzanie niebezpiecznych sytuacji, stanowiących zagrożenie fizyczne. Przemoc psychiczna jest bardziej subtelna i trudna do udowodnienia. Określana jest jako *dehumanizacja ofiary przez wzbudzanie w niej strachu przed przemocą lub innymi konsekwencjami rozniewiania sprawcy* [2].

Może objawiać się poprzez upokarzanie, poniżanie, obwinianie, manipulowanie, wyzwiska, odmawianie współżycia seksualnego, izolowanie poprzez kontrolowanie kontaktów z innymi, zabranianie korzystania z przedmiotów domowych, zakaz opuszczania domu, oskarżanie o spowodowanie przemocy, zaprzeczanie i minimalizowanie przemocy. Przemoc seksualna z kolei to *wymuszanie kontaktów o charakterze seksualnym wbrew woli danej osoby, a także kontynuowanie aktywności seksualnej bez jej zgody, gdy nie jest w pełni świadoma lub gdy obawia się odmówić* [3].

Formy przemocy seksualnej mogą polegać na nadużyciach seksualnych, takich jak gwałt, stosunek analny i oralny bez zgody partnera, filmowanie podczas seksualnej aktywności bez zgody partnera, rozbieranie z użyciem siły, pozwolenie, aby inni patrzyli na akt seksualny, zmuszanie do oglądania filmów lub fotografii o treściach pornograficznych, nakłanianie do prostytucji. Przemoc ekonomiczna polega natomiast na ograniczaniu dostępu do pieniędzy lub do informacji o stanie finansowym rodziny, zmuszanie ofiary do prośbienia o pieniądze, wykradanie pieniędzy ofiary, zakazywanie pracy zarobkowej, kontrolowanie wydatków [4].

Przemoc w rodzinie rozpatrywana jest w perspektywie prawnej, kryminologicznej, resocjalizacyjnej, pedagogicznej i psychologicznej [5,6,7,8].

W ujęciu Jerzego Mellibrudy przemoc w rodzinie to *działania lub rażące zaniedbania dokonywane przez jednego z członków rodziny przeciwko pozostałym, wykorzystujące istniejącą lub stworzoną przez okoliczności przewagę sił lub władzy i powodujące u ich*

ofiar szkody i cierpienie, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a w szczególności w ich życie lub zdrowie (fizyczne bądź psychiczne)[9].

Ofiarą przemocy w rodzinie są najczęściej kobiety [10,11]. Przemoc wobec kobiet może przybierać różną formę: przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej czy ekonomicznej. W Polsce jest to zjawisko bardzo szerokie, dotyczy prawie 4 miliony kobiet czyli aż 19% populacji kobiet. W wyniku doznawanej przemocy u ofiary kształtuje się tzw. syndrom osoby bitej, który na pierwszym etapie przyjmuje formę buntu, a w przypadku dalszych działań agresywnych prowadzi do etapu bezsilności i rezygnacji. Na poziomie psychologicznym dochodzi do wykształcenia syndromu stresu pourazowego, który prowadzi do poczucia wyuczzonej bezradności i procesu wiktylizacji. Osoba podlegająca przemocy zaczyna powoli postrzegać siebie w kategoriach ofiary. Generuje to szereg skutków psychologicznych, takich jak niska samoocena, poczucie winy, lęk, depresja, podejrzliwość i utrata nadziei na znalezienie wyjścia z sytuacji, odpowiadająca modelowi wyuczzonej bezradności [12].

Nie tylko kobiety, ale także dzieci są często ofiarami przemocy domowej. Przemoc wobec dzieci może polegać na krzywdzeniu fizycznym, emocjonalnym, seksualnym, zaniedbaniu opiekuńczym, wychowawczym czy ekonomicznym [13]. Doświadczanie agresji zaburza prawidłowy rozwój dziecka, szczególnie w sferze psychicznej, prowadzi do izolacji i osamotnienia, zarówno w środowisku rodzinnym, jak i rówieśniczym. Dziecko dotknięte przemocą nie może zaspokajać swoich podstawowych potrzeb, co przekłada się na zaburzenia w późniejszym, dorosłym życiu. Agresja i przemoc występuje szczególnie często w rodzinach dysfunkcyjnych, w których nadużywa się alkoholu i narkotyków [14,15,16,17,18,19,20,21,22,23]. Bez względu na rodzaj stosowanej przemocy oraz jej nasilenie, dziecko w rodzinie przemocowej jest zaniedbywane w sferze w opiekuńczej, biologicznej, materialnej, edukacyjnej, emocjonalnej i społecznej.

Prezentacja przepracowanej analizy. Dyskusja

Sprawcy przemocy w rodzinie w świetle badań empirycznych

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym. Świadczą o tym nie tylko zróżnicowane definicje, kryteria i formy przemocy, ale także osobowościowe uwarunkowania sprawców czy ofiar.

Badania nad psychologicznymi uwarunkowaniami przemocy domowej ze szczególnym uwzględnieniem osobowościowego tła motywacyjnego sprawców przemocy w rodzinie przeprowadziła Danuta Rode [2]. W wyniku przeprowadzonych analiz wyróżniła cztery grupy sprawców, różniących się czynnikami osobowościowymi i temperamentalnymi:

- Grupa A czyli sprawcy reaktywnie agresywni charakteryzowali się wysoką agresją fizyczną i słowną, wysoką reaktywnością emocjonalną i skłonnością do irytacji, umiarkowaną aktywnością i wytrzymałością. Były to osoby o niższym niż przeciętna poziomie inteligencji, wybuchowe, impulsywne, z małą odpornością emocjonalną i tendencją do załamывania się w sytuacjach trudnych.
- Grupa B czyli sprawcy o niskich kompetencjach zaradczych to osoby o przeciętnej agresji fizycznej i pośredniej, umiarkowanie reaktywni, z umiarkowaną skłonnością

do irytacji, niską aktywnością i wytrzymałością. Sprawcy z grupy B charakteryzowali się ilorazem inteligencji na pograniczu normy i upośledzenia umysłowego i wynikającym z tego znacznym ograniczeniem funkcji poznawczych takich jak spostrzeganie, uwaga i pamięć. Ich mechanizmy emocjonalno – popędowe były silniejsze niż poznawcza regulacja zachowania, przez co wykazywali problem z kontrolowaniem emocji.

- Sprawcy z grupy C nazwani sprawcami psychopatyczno – odwetowymi wykazywali wysoką urazę i podejrzliwość, niską reaktywność emocjonalną i wrażliwość sensoryczną, umiarkowaną agresję fizyczną, wysoką aktywność i wytrzymałość. Dominowała u nich wrogość przejawiająca się nienawiścią do otoczenia, zazdrością, tłumionym uczuciem gniewu i rozgoryczenia. Przejawili niską reaktywność emocjonalną, związana z wysokim zapotrzebowaniem na stymulację i doświadczanie nowych wrażeń. Wykazali nastawienie na kontrolowanie sytuacji poprzez wywieranie wpływu na innych, narzucanie własnej woli, stosowanie gróźb i nacisku.
- Sprawcy z grupy D – z dużym potencjałem przystosowawczym wykazywali najbardziej optymalne i zdrowe wskaźniki w zakresie poszczególnych struktur osobowościowych. Posiadali wysoki poziom inteligencji i duże możliwości adaptacyjne. Ich funkcjonowanie poznawcze i emocjonalno – popędowe było prawidłowe, w związku z czym przejawiane zachowania agresywne zostały uznane za wynik niekontrolowanej reakcji na czynniki zewnętrzne.

Effektem różnic osobowościowych i temperamentalnych u wyróżnionych grup sprawców przemocy były różnice w zakresie stosowanych przez nich form i okoliczności przemocy. Sprawcy z grupy A (reaktywni emocjonalnie) stosowali przemoc fizyczną i psychiczną. Najczęściej dokonywali tych aktów pod wpływem alkoholu. Sprawcy o niskich kompetencjach zaradczych okazali się najbardziej agresywną grupą, zarówno w zakresie przemocy fizycznej, jak i psychicznej. Podobnie jak w pierwszej grupie, większość stosowała przemoc pod wpływem alkoholu. Sprawcy psychopatyczno – odwetowi wykazywali niski poziom przemocy fizycznej i umiarkowany poziom przemocy psychicznej. Zdecydowana większość stosowała przemoc będąc trzeźwymi. Sprawcy z dużym potencjałem przystosowawczym charakteryzowali się niskim natężeniem przemocy fizycznej i najniższym wśród wszystkich grup poziomem przemocy psychicznej. Ponad połowa sprawców z tej grupy była pod wpływem alkoholu w trakcie dokonywania działań przemocowych. Okres trwania przemocy był najdłuższy w grupie sprawców o niskich kompetencjach zaradczych, średni w grupie sprawców reaktywnych emocjonalnie i psychopatyczno – odwetowych i najniższy w grupie sprawców z dużym potencjałem przystosowawczym.

Poza wyróżnieniem typów osobowości sprawców przemocy domowej, zweryfikowano także czynniki osobowościowe warunkujące stosowanie przemocy w rodzinie i wykazano, że dla przemocy fizycznej najsilniejszym czynnikiem osobowościowym jest agresywność, zewnętrzne poczucie kontroli, wrogość oraz zmienna: ocena sytuacji trudnej jako krzywdy/straty. Na stosowanie przemocy psychicznej największy wpływ miała agresywność, nieumiejętność rozwiązywania problemów z wykorzystaniem wsparcia innych oraz niski poziom ilorazu inteligencji.

Wyniki przeprowadzonego przez Danutę Rode badania rzucają nowe światło na charakterystykę sprawców przemocy domowej, podkreślając jej złożoność i niehomogeniczność. Wyróżnienie typów sprawców dostarcza także bardzo ważnych implikacji do pracy terapeutycznej i psychokorekcyjnej z tą grupą. Różnice osobowościowe pomiędzy poszczególnymi grupami sprawców przemocy wskazują na konieczność dostosowania oddziaływań korekcyjnych do indywidualnych wzorców wykazywanych przez poszczególne typy sprawców. W pracy terapeutycznej należy uwzględnić zarówno potencjały, jak i deficyty poszczególnych typów sprawców, a oddziaływania terapeutyczne i resocjalizacyjne powinny być zindywidualizowane i dostosowane do możliwości odbiorców.

Przemoc w rodzinie w ujęciu prawnym

W świetle Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej [24]. Jak wskazuje Klaus (2016), prezentowane ujęcie przemocy w rodzinie jest dosyć szerokie, szeroki jest także wachlarz interpretacyjny członków rodziny, obejmujących nie tylko osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 par. 1 k.k., ale także każdą osobę zamieszkującą i gospodarującą ze sprawcą [25].

Działania przemocowe w rozumieniu *Ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* nie podlegają odpowiedzialności karnej. Definicja przemocy w rodzinie zawarta w Ustawie powstała, aby umożliwić udzielenie wsparcie osobom krzywdzonym w zakresie ujętych w Ustawie metod, narzędzi i instytucji.

Poza pojęciem „przemocy w rodzinie” w polskim prawie funkcjonuje pojęcie „znęcania się” wprowadzone przez art. 207 k.k., w którym czytamy:

§1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat [26].

Opieką objęte są osoby najbliższe w rozumieniu art. 115 § 11 k.k. tj. małżonek, wstępni, zstępni, rodzeństwo, powinowaci w tej samej linii lub stopniu, osoby pozostające w stosunku przysposobienia oraz ich małżonkowie, także osoby pozostające we wspólnym pożyciu. Ponadto, chronione są osoby pozostające w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, osoby małoletnie oraz osoby nieporadne ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny.

Kodeks Karny mówi o dwóch rodzajach znęcania: fizycznym i psychicznym. Powyższe zachowania muszą się systematycznie powtarzać, aby zostały wyczerpane przesłanki przestępstwa znęcania. Znęcanie może być podejmowane ze szczególnym okrucieństwem, o czym mówi §2 art. 207 k.k.: *Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10* [26]. Szczególne okrucieństwo nie zostało zdefiniowane przepisami prawnymi i każdorazowo podlega ocenie sądu orzekającego w sprawie. W praktyce oznacza przede wszystkim wyjątkowo drastyczny (brutalny, bezlitosny i niehumanitarny) sposób zadawania bardzo silnych cierpień fizycznych i psychicznych ofierze.

Sytuacja sprawców przemocy domowej w izolacji penitencjarnej

Z informacji zawartych na stronie internetowej Służby Więziennej wynika, że na dzień 30 czerwca 2023r. w izolacji penitencjarnej przebywało 4 281 skazanych z art. 207 k.k., w tym 138 kobiet i 21 młodocianych [27]. Analogicznie, w I kwartale 2023r. wyrok za przestępstwo z art. 207 k.k. odbywało 4 337 skazanych w tym 129 kobiet i 30 młodocianych, a w IV kwartale 2022r. – 3 946 skazanych.

Skazani za przestępstwo znęcania się odbywający wyroki w jednostkach penitencjarnych są specyficzną populacją osadzonych zakwalifikowaną nieformalnie jako tzw. skazani poszkodowani. Jak zauważa M. Snopek (2019), *poszkodowani nie stanowią grupy, lecz bardziej zbiorowość ludzi poszkodowanych. Ich uczestnictwo w grupie nie jest dobrowolne, gdyż pod przymusem zostają przypisani do hańbiącej pozycji* [28].

Powodem, dla którego osadzony zostaje sklasyfikowany jako poszkodowany może być charakter popełnionego przestępstwa (zwłaszcza przestępstwa na tle seksualnym), fakt, iż został uznany za biernego homoseksualistę, wszedł w konflikt z grupą podkulturową, obciążył drugą osobę w postępowaniu karnym, pracował w organach ochrony porządku prawnego lub z nimi współpracował, jest życiowo nieporadny i słaby.

W przypadku skazanych odbywających wyroki za znęcanie się przynależność do kategorii skazanych poszkodowanych wynika z charakteru popełnionego przestępstwa. W środowisku więziennym przemoc domowa (tzw. „znęty”) jest postrzegana jako aktywność hańbiąca z uwagi na fakt, iż jej odbiorcami są osoby słabsze od sprawcy i od niego zależne. Sprawcy przemocy są więc bardzo negatywnie postrzegani przez współwięźniów i sytuowani na dole więziennej hierarchii [28].

W związku z tym większość skazanych poszkodowanych nie uczestniczy w oddziaływaniach resocjalizacyjnych czyli zatrudnieniu, zajęciach kulturalno - oświatowych i sportowych oraz edukacyjnych, co wynika z ograniczeń organizacyjnych i specyficznej sytuacji psychospołecznej tej grupy osadzonych.

Na stronie internetowej Służby Więziennej znajdują się oficjalne informacje na temat postępowania ze sprawcami przemocy domowej odbywającymi karę pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych [29].

Wprowadzone w 2012r. procedury polegają przede wszystkim na dołączaniu do wniosków osadzonych ubiegających się warunkowe przedterminowe zwolnienie propozycji dotyczącej nałożenia przez sąd penitencjarny obowiązku uczestnictwa programie korekcyjno – edukacyjnym dla sprawców przemocy w warunkach wolnościowych, jeżeli nie zostali objęci takimi oddziaływaniami w izolacji penitencjarnej. Sprawca, który otrzymał warunkowe przedterminowe zwolnienie, powinien być zatem zobowiązany do udziału w programie psychokorekcyjnym po opuszczeniu zakładu karnego oraz wyposażony w dane teleadresowe instytucji i miejsc, w których może w takim programie uczestniczyć.

Ponadto, Służba Więzienna dysponuje ofertą oddziaływań psychokorekcyjnych dla skazanych odbywających karę z art. 207 k.k. przebywających w jednostkach penitencjarnych [30]. Podstawowym programem skierowanym do sprawców przemocy domowej jest „Program interwencyjny dla sprawców nadużyć w rodzinie wg modelu Duluth” oraz podobny w swoich założeniach program PARTNER. Na potrzeby więziennictwa został

opracowany program „Stop przemoc – druga szansa” oparty na założeniach terapii skoncentrowanej na rozwiązywaniu problemów oraz komunikacji bez przemocy (Nonviolent Communication). Według informacji zawartych w serwisie internetowym Służby Więziennej, tego rodzaju programami obejmowanych jest ok. 4500 skazanych rocznie.

Program DULUTH jako przykład metody psychokorekcyjnej wobec sprawców przemocy domowej

Jednym z programów psychokorekcyjnych dla sprawców przemocy domowej wykorzystywanych w pracy z osadzonymi w izolacji penitencjarnej jest program DULUTH. Program „Education Groups For Men Who Batter – The Duluth Model” powstał w latach 80-tych XX wieku w Minnesocie [31]. Jest on skierowany do mężczyzn stosujących przemoc domową, a jego głównym celem jest pomoc sprawcom w zaprzestaniu podejmowania destrukcyjnych zachowań przemocowych.

Program składa się z dwóch spotkań indywidualnych i 24 spotkań grupowych. W trakcie sesji indywidualnych uczestnik podpisuje kontrakt oraz analizuje przy współudziale prowadzących historię swoich relacji oraz zachowań przemocowych. Spotkania grupowe mają charakter psychokorekcyjny.

Głównym narzędziem, przez które ma dokonać się zmiana destrukcyjnych schematów uczestników, jest psychoedukacja. Celem programu jest pomoc w uświadomieniu uczestnikowi własnych zachowań przemocowych wobec osób bliskich, rozpoznaniu sygnałów ostrzegawczych zapowiadających zachowania przemocowe, opracowaniu „planu bezpieczeństwa” zapobiegającemu użyciu przemocy, nabyciu nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów bez używania przemocy, w tym konstruktywnych sposobów wyrażania uczuć.

Tematyka zajęć dotyczy zjawiska przemocy, w tym cyklu przemocy oraz mechanizmów leżących u jej podłoża, radzenia sobie z emocjami, zwłaszcza ze złością, asertywności, odpowiedzialności, komunikacji i negocjacji, intymności i miłości oraz relacji z dziećmi. Zajęcia grupowe są podzielone na 8 bloków tematycznych. Poza omawianymi zagadnieniami, w trakcie zajęć przedstawiane są scenki przedstawiające sytuacje przemocowe. Na podstawie analizy zaprezentowanych w trakcie scenek zachowań, uczestnicy uczą się identyfikować akty przemocy i zastępować je społecznie akceptowanymi działaniami. Podstawową kategorią pracy terapeutycznej jest kontrola, stąd uczestnicy każdorazowo przy analizowaniu scenek wypełniają Kwestionariusz Kontrolowania, dzięki któremu nabywają umiejętności kontrolowania swoich zachowań i reakcji emocjonalnych.

Program jest prowadzony przez dwóch prowadzących: mężczyznę i kobietę. Taki dobór prowadzących ma na celu zaprezentowanie uczestnikom korekcyjnej relacji damsko – męskiej, przedstawieniu współpracy kobiety z mężczyzną oraz przedstawienia punktu widzenia kobiety.

Do programu nie przyjmuje się osób chorych psychicznie, nałogowych hazardzistów, osób uzależnionych od alkoholu i środków odurzających, którzy nie ukończyli podstawowej terapii, a także osób, które nie są sprawcami przemocy domowej. Warunkiem udziału w programie jest zaprzestanie stosowania przemocy w jakiegokolwiek formie.

W warunkach izolacji penitencjarnej do programu rekrutowani są w pierwszej kolejności skazani odbywający karę z art. 207 k.k. Należy jednak mieć na uwadze, iż nie każdy sprawca przemocy domowej jest za swoje działania skazany prawomocnym wyrokiem. Wśród osadzonych w jednostkach penitencjarnych są osoby, które stosowały zachowania przemocowe wobec osób bliskich, jednak karę pozbawienia wolności odbywają za inne przestępstwo. Tego rodzaju osadzeni także są obejmowani oddziaływaniami psychokorekcyjnymi dla sprawców przemocy domowej.

Wyniki badań empirycznych przeprowadzonych na populacji polskich osadzonych, którzy byli uczestnikami programu DULUTH w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, wskazują na efektywność oddziaływań prowadzonych w ramach programu [32]. A. Więcek-Durańska (2021) wykazała, że spośród skazanych z grupy eksperymentalnej, tj. tych, którzy ukończyli program, poziom recydywy wynosił zaledwie 37%, natomiast w grupie kontrolnej wyniósł 55%. Oznacza to, że wskaźnik recydywy osiągnął wyższy poziom u skazanych – sprawców przemocy domowej, którzy nie brali udziału w programie psychokorekcyjnym dedykowanym dla tej grupy. Wynik ten był istotny statystycznie. Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają wnioskować o skuteczności oddziaływań psychokorekcyjnych w zakresie programu DULUTH.

Podsumowanie i wnioski

Podsumowując, należy zwrócić uwagę na kilka kwestii związanych ze zjawiskiem przemocy domowej oraz pracy ze skazanymi sprawcami. Przede wszystkim, przemoc domowa jest zjawiskiem niezwykle złożonym. Istnieją różne formy przemocy, niektóre z nich są tak subtelne, że trudność sprawia nie tylko udowodnienie ich, ale sama ich identyfikacja. Sprawcy przemocy często żyją w przeświadczeniu, że wyłącznie użycie siły fizycznej jest przemocą. Brak wiedzy na temat innych form przemocy sprawia, że czują się usprawiedliwieni w swoich destrukcyjnych zachowaniach. Z pewnością znacznym utrudnieniem przy identyfikowaniu własnych zachowań przemocowych są silne mechanizmy obronne, jednak brak wiedzy w tym zakresie także utrudnia, a nawet uniemożliwia zmianę. Wydaje się zatem, że oddziaływania psychokorekcyjne bazujące na dużej mierze na psychoedukacji i uświadamianiu sprawcy, czym jest przemoc, spełniają niezwykle istotną rolę w procesie zmiany destrukcyjnych mechanizmów i nawyków.

Kolejną kwestią jest dopasowanie stosowanych oddziaływań do rodzaju i deficytów sprawcy. Wydaje się, że dopiero biorąc pod uwagę indywidualne i specyficzne mechanizmy kierujące osobą stosującą przemoc, można w sposób efektywny pomóc jej nie tylko usunąć objawy, ale także dotrzeć do źródeł podejmowanych działań przemocowych. Oczywiście, jest to praca na o wiele głębszym poziomie, o bardziej terapeutycznym charakterze niż omówiony w niniejszym opracowaniu program psychokorekcyjny. Wydaje się, że optymalne rozwiązanie polegałoby na stworzeniu modelu łączącego obydwa podejścia: psychokorekcyjne i terapeutyczne.

Praca ze sprawcami przemocy domowej nie jest pracą łatwą. Problem przemocy jest kwestią wstydlivą, związaną działaniem silnych mechanizmów obronnych. Biorąc pod

uwagę psychospołeczny status skazanych za stosowanie przemocy domowej w warunkach izolacji penitencjarnej, należy przyznać, iż praca ta w warunkach izolacji jest związana z jeszcze większymi ograniczeniami aniżeli praca ze sprawcami w warunkach wolnościowych. Należałoby zatem wprowadzić zmiany na poziomie systemowym, aby umożliwić i ułatwić prowadzenie efektywnych oddziaływań w tym zakresie. Z kolei, aby zweryfikować skuteczność oddziaływań psychokorekcyjnych podejmowanych wobec sprawców przemocy domowej w warunkach izolacji penitencjarnej, wskazane byłoby przeprowadzenie systematycznych badań empirycznych. Dzięki temu możliwa byłaby ocena efektywności tego rodzaju programów, jak również zidentyfikowanie ich ewentualnych ograniczeń i wskazanie pożądanych rozwiązań.

Bibliografia

1. Pospiszyl I. *Przemoc w rodzinie*, Warszawa: WSiP, 1994, s.7.
2. Rode D. *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 48
3. Badura-Madej W., Dobrzyńska-Mesterhazy A. *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000 [za:] Rode D. *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 53.
4. Dyjakon D. *Diagnoza i psychoterapia sprawców przemocy domowej. Bezpieczeństwo i Zmiana*, Warszawa: Wyd. Difin S.A., 2014.
5. Bębas S. (red.) *Zagrożenia i problemy współczesnej rodziny*. Radom: Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu, 2011.
6. Gruszczyńska B. *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawnokryminologiczne*. Warszawa: Oficyna Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007.
7. Herzberger S.D. *Przemoc domowa. Perspektywa psychologii społecznej*, Warszawa: Wyd. PARPA, 2002.
8. Orłowska M., Gościńiewicz M., Pisarczyk G. (red.) *(Prze)moc w rodzinie. Instytucjonalne formy pomocy*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2015.
9. Mellibruda J. *Psychologiczne aspekty przemocy domowej* [w:] Strelau J. (red.) *Psychologia. Podręcznik akademicki. T. 3, Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005, 755 (755-763).
10. Cudak S. *Przemoc wobec kobiet w środowisku rodzinnym*, *Pedagogika Rodziny* 2017;7(2):53-63.
11. Ozga W.K.. *Cechy osobowości i kompetencje społeczne determinujące przynależność kobiet do grupy ofiar przemocy domowej*. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio J.* 2021;34 (2):191-204, <https://doi.org/10.17951/j.2021.34.2.191-204>.
12. Lipowska-Teutsch A. (1998). *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa.
13. Cudak S. *Przemoc psychiczna wobec dziecka jako forma dysfunkcji emocjonalnej w rodzinie*. *Pedagogika Rodziny* 2011;1(2):63-70.
14. Cudak S. *Zagrożenia rozwoju dzieci z rodzin dysfunkcyjnych*. *Pedagogika Rodziny* 2013;3(4):37-44.
15. Nowak B.M. (Nie)bezpieczna rodzina – kalejdoskop (dys)funkcji. *NOWIS* 2019;9(2):33-55, <https://doi.org/10.18778/2450-4491.09.04>;
16. Nowak B.M. *Niedostatki w zasobach rodziny a zaburzenia rozwojowe i problemy adaptacyjne dzieci*. *Resocjalizacja Polska* 2016;11:25-38.

17. Nowak B.M., Banasiak A., Górnicka B., Zajęcka B. Zagrożenia życia rodzinnego w ocenie badanej młodzieży [w:] Bera R., Kwiatkowski S.M. (red.) *Młodzież wobec współczesnych zagrożeń w życiu społecznym*, Warszawa: Wyd. APS, 2019, 410–467.
18. Nowak B.M. *Rodzina w kryzysie. Studium resocjalizacyjne*, Warszawa: PWN, 2011.
19. Nowak B.M., Grzesiak S., Zawadzka M. *Transdermalny pomiar i monitorowanie i monitorowanie stężenia alkoholu. Możliwości implementacji i adaptacji w polskim systemie penitencjarnym i postpenitencjarnym*, Warszawa: Wyd. SWWS, 2023.
20. Pytka A., Zawadzka M. Uzależnienie od alkoholu czynnikiem warunkującym przemoc domową [w:] Kuryłowicz M., Strzelec M. (red.) *Praca penitencjarna*. Warszawa: Wyd. SWWS, 2022, 225–270.
21. Rusinkiewicz J. Prze – moc... Wybrane konteksty zjawiska z perspektywy uczniów i pedagoga. *Probacja* 2022;1:141–160, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.8040>
22. Sałata E., Gawrys E. Przemoc domowa a funkcjonowanie młodzieży w szkole w okresie adolescencji, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio J* 2020;33(4):291–304, <https://doi.org/10.17951/j.2020.33.4.291-304>
23. Wojcieszek K. (red.) *Profilaktyka problemów alkoholowych w systemie penitencjarnym*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2021.
24. Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2023 poz. 535)
25. Klaus W. *Przemoc ze strony najbliższych w doświadczeniach życiowych uchodźczyń. Analiza krymonologiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2016.
26. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks Karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553)
27. Strona internetowa Służby Więziennej: <https://sw.gov.pl/strona/Statystyka-kwartalna> data dostępu: 12.10.2023r.
28. Snopek M. *Więźniowie poszkodowani – psychospołeczne funkcjonowanie osób zdegradowanych w przestrzeni penitencjarnej*. Kraków: Impuls, 2019.
29. Strona internetowa Służby Więziennej: <https://sw.gov.pl/strona/postepowanie-ze-skazanymi-sprawcami-przemocy> data dostępu: 12.10.2023r.
30. Strona internetowa Służby Więziennej: <https://sw.gov.pl/strona/oferta-programowa-dla-skazanych-sprawcow-przemocy> data dostępu 12.10.2023r.
31. Strona internetowa programu DULUTH: <https://www.theduluthmodel.org/what-is-the-duluth-model/> data dostępu 12.10.2023r.
32. Więcek-Durańska A. Effectiveness of the Prison-Based Duluth Programme for Perpetrators of Domestic Violence in Light of Return to Crime – Polish Experience. *Journal of Psychological Science and Research*. 2021;1(4):1–12. DOI: 10.53902/JPSRR.2021.01.000516.